

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԱՐԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԼՈՒՑՄԻ ՆԵՐՔՈ

ԴԱՎԻԹ ՍԵՐՈԲՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս օրենսդրական լայնածավալ փոփոխություններ են կատարվում. երկիրը անցնում է խորհրդարանական կառավարման, հիմնավորապես փոխվում են ՀՀ քաղաքացիական, քաղաքացիական դատավարության և դատական օրենսգրքերը, 2018 թ. հունվարի մեկին ուժի մեջ է մտել հարկային նոր օրենսգիրքը¹: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության² փոփոխություններով երկրի հիմնական օրենքի 59 հոդվածի 1-ին մասով արդեն նախատեսվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի տնտեսական, այդ թվում՝ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք: Այս դրույթը գրեթե կրկնում է նախկինում գործող Սահմանադրության 33.1 հոդվածը, որը նույնպես ամրագրում էր «բիզնեսով»³ զբաղվելու սահմանադրական իրավունքը, սակայն մի էական վերապահումով. բանն այն է, որ գործող սահմանադրաիրավական նորմով յուրաքանչյուրին ազատորեն իրավունք է վերապահվում զբաղվելու տնտեսական, այդ թվում՝ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ⁴, այսինքն՝ կատարված փոփոխություններով ձեռնարկատիրական գործունեությունն արդեն դիտվում է որպես տնտեսական գործունեության տարատեսակ: Ավելի վաղ նույն կերպ են վարվել նաև Ռուսաստանի Դաշնությունում. երկրի Սահմանադրության 34 հոդվածը մի փոքր այլ կերպ է շարադրված. յուրաքանչյուրին իրավունք է վերապահում իր

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2016.11.04/79(1259) հոդ.1038:

² Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.21/ Հատուկ թողարկում, հոդ. 1118:

³ «Ձեռնարկատիրական» և «գործարարական» եզրույթներից մենք նախընտրում ենք «գործարարական»-ը, սակայն ՀՀ Սահմանադրությունը և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն օգտագործում են «ձեռնարկատիրական» եզրույթը, ուստի մենք հավատարիմ ենք մնում դրանց (մանրամասն տե՛ս **Դ. Մ. Սերոբյան**, «Տնտեսական գործունեության հասկացությունը սահմանադրական փոփոխությունների լույսի ներքո», «ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», ԵՊՀ, գլխ. խմբ. Գ. Ս. Ղազինյան, Եր., 2017, էջ 210-230), <http://www.y-su.am/faculties/hy/Law/section/staff/page/3/person/David-Serobyen>

⁴ Սահմանադրությամբ «գործարար» եզրույթը այլ իմաստով է օգտագործվում. Սահմանադրության 86 հոդվածը նախատեսելով պետության քաղաքականության հիմնական նպատակները՝ դրանցից մեկն էլ ամրագրում է գործարար միջավայրի բարելավումը և ձեռնարկատիրության խթանումը:

ունակություններն ու գույքն օգտագործել ձեռնարկատիրական և օրենքով չարգելված այլ տնտեսական գործունեությամբ զբաղվելու համար⁵: Ինչպես նկատում ենք, այստեղ կարելի է ընդգծել երեք հանգամանք. **նախ**՝ ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տեսակ է, **երկրորդ**՝ տնտեսական գործունեության տեսակներից նախապատվությունը տրվում է ձեռնարկատիրական գործունեությանը, **երրորդ**՝ ռուսական սահմանադրական նորմը իրավունքի սուբյեկտին ձեռնարկատիրությամբ զբաղվելու նպատակով իրավունք է վերապահում օգտագործելու իր ունակություններն ու գույքը:

Այս առումով կարելի է փաստել, որ մեր Սահմանադրությունը լուրջ զարգացում է ապրել: Այսպես, օրինակ, նորանկախ Հայաստանում ընդունված Սահմանադրության⁶ 8 հոդվածը սահմանում էր, որ պետությունը երաշխավորում է սեփականության բոլոր ձևերի ազատ զարգացումը և հավասար իրավական պաշտպանությունը, տնտեսական գործունեության ազատությունը, ազատ տնտեսական մրցակցությունը: Դրանով դրվեց ձեռնարկատիրական գործունեության սահմանադրաիրավական հիմքը, որը պլանային տնտեսությունից շուկայական տնտեսության անցնելու բավականին խթանող քայլ էր: Այնուհետև 27.11.2005 թ. կատարված փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրությունը լրացվեց նոր՝ 33.1 հոդվածով, որտեղ ամրագրվեց, որ յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով չարգելված ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք⁷: Ինչպես նկատում ենք, 2005 թ. կատարված լրացումը թեև առաջընթաց էր ձեռնարկատիրական գործունեությունը սահմանադրական մակարդակով կարգավորելու գործում, այնուամենայնիվ այսպիսի բովանդակությամբ սահմանադրական նորմը հաջողված համարել չի կարելի⁸:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի⁹ 2 հոդվածը, ինչպես հայտնի է, ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տարատեսակ չի դիտում, ուստի խիստ կարևորվում են տնտեսական գործունեությունը դոկտրինալ հարթությունում ուսումնասիրությունը և վերլուծությունը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև դրա օրենսդրական ձևակերպումը, հակառակ պարագայում կխզվի կապը ձեռնարկատիրական գործունեության սահմանադրական հենքի և գործող օրենսդրության միջև, որն իր հերթին հնարավորություն կտա կամայականորեն մեկնա-

⁵ Տե՛ս <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm>

⁶ Տե՛ս «ՀՀ Սահմանադրություն», ընդունվել է ժողովրդական հանրաքվեով 1995 թ. հունիսի 5-ին:

⁷ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2005.12.05/ Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1426:

⁸ ՀՀ Սահմանադրության 2005 թ. խմբագրությամբ 33.1 հոդվածը մեր կողմից մեկնաբանվել է (առավել մանրամասն տե՛ս «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ», ընդհանուր խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի և Ա. Վաղարշյանի., Եր., «Իրավունք», 2010, էջ 406-417):

⁹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 1998/17(50) 10.08.98 (այսուհետ՝ նաև ՀՀ Քաղ.օր.):

բանելու ձեռնարկատիրական գործունեության էությունը:

Ինչպես նշվեց, մեր երկրի Սահմանադրության նախկին խմբագրության 8 հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում էին տնտեսական գործունեության ազատությունն ու ազատ տնտեսական մրցակցությունը¹⁰: Այսինքն՝ տնտեսական գործունեության ազատությունը դրսևորվում է ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու միջոցով: Ներկայումս ՀՀ քաղ. օր.-ի 114 հոդվածում այն հիշատակվում է բաժնետիրական ընկերության տնտեսական գործունեության արդյունքի իմաստով, այնուհետև նույն օրենսգրքի 275 հոդվածում՝ արտաքին տնտեսական գործունեության, իսկ 746 հոդվածում՝ կապալառուի օպերատիվ տնտեսական գործունեության հայեցակետից: Նոր ընդունված հարկային օրենսգրքը հարկվճարողների գործունեության այս կամ այն կողմը քննարկելիս թեև կիրառում է այդ հասկացությունը, սակայն այդպես էլ չի բացահայտում դրա բովանդակությունը: ՀՀ հողային, ջրային, վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքերում¹¹ այդ եզրույթը հիմնականում օգտագործվում է համապատասխան ոլորտներում հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով:

Այսպիսի օրինակների շարքը կարելի է երկար թվարկել, իսկ ի՞նչպիսին է վիճակը դատական պրակտիկայում: Դատական պրակտիկայում բազմաթիվ օրինակներ կան, երբ դատական ակտերում հիշատակվում է «տնտեսական գործունեություն» եզրույթը, սակայն ոչ մի պարզաբանում չի տրվում, թե ինչ է դա և ինչպես է հարաբերակցվում ձեռնարկատիրական գործունեության հետ¹²:

Այսպես, ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ՄԴՈ-152 որոշմամբ անդրադարձել է տնտեսական գործունեության ազատությանը և տնտեսական ազատ մրցակցությանը¹³: ՄԴՈ-1131 որոշմամբ օգտագործվում է «սովորական տնտեսական գործունեություն» եզրույթը¹⁴, մեկ այլ գործով ՄԴՈ-1065 որոշմամբ դատարանը գտել է, որ «...տվյալ դեպքում ընդհանուր օրյեկտը ոչ այնքան կառավարման համակարգն է, որքան տնտեսական գործունեությունը, և իրավական կարգավորում-

¹⁰ Տնտեսական գործունեության ազատությունը նշանակում է իրավաբանորեն երաշխավորված հնարավորություն՝ ազատորեն օգտագործելու սեփական ընդունակություններն ու գույքը օրենքով չարգելված տնտեսական գործունեության համար, այսինքն՝ իրականացնել ձեռնարկատիրական գործունեություն (տե՛ս «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ» ընդհանուր խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, էջ 121):

¹¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2001.06.15/17(149), ՀՀՊՏ 2002.07.10/24(199), ՀՍՍՀԳՍՍ 1985/23:

¹² Տե՛ս, օրինակ, ԵԿԴ/0223/07/14 քրեական գործով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ասյանի դատարանի վճիռը, կամ ԵԿԴ/0807/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճարելի դատարանն իր իրավական դիրքորոշումն արտահայտելիս օգտագործել է «տնտեսական կամ ձեռնարկատիրական գործունեություն» արտահայտությունը:

¹³ Տե՛ս <http://www.concourt.am/armenian/decisions/common/1999/sdv-152.htm>

¹⁴ Տե՛ս <http://www.concourt.am/armenian/decisions/common/2013/pdf/sdv-1131.pdf>

ներն էլ պետք է միտված լինեն մրցակցային, ազատ տնտեսական գործունեության երաշխավորվածությանը»¹⁵:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, հիմնվելով «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 2, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի¹⁶ 26, «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի¹⁷ 24 հոդվածների դրույթների վրա, հետևություն է արել, որ «...նկատի ունենալով դատավորի՝ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու սահմանադրական արգելքը, դատավորին թույլատրելով լինել ընկերության մասնակից կամ ավանդատու, օրենսդիրը տնտեսական գործունեության այդ տեսակները չի դիտել որպես ձեռնարկատիրական գործունեության տարրեր», այսինքն՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր հերթին տնտեսական ընկերությունում մասնակցությունը չի դիտում ձեռնարկատիրական գործունեություն, սակայն այն համարում է տնտեսական գործունեություն¹⁸, բայց այդպես էլ չի սահմանում «տնտեսական գործունեություն» հասկացությունը և չի բացահայտում դրա բովանդակությունը:

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ ո՛չ նորմատիվ ակտերը, ո՛չ էլ դատական պրակտիկան այդպես էլ չեն բացահայտում «տնտեսական գործունեություն» հասկացությունը, դրա բովանդակությունը, բնորոշ հատկանիշները և սուբյեկտներին, այլ պարզապես անդրադառնում են այս կամ այն դրսևորմանը, և, որպես հետևանք, չեն բացահայտվում նաև կապը և հարաբերակցությունը ձեռնարկատիրական գործունեության հետ: Նշված հարցերին մանրամասն անդրադարձ նախկինում կատարել ենք¹⁹, ուստի, հաշվի առնելով, որ «տնտեսական գործունեություն» և «ձեռնարկատիրական գործունեություն» եզրույթները լայնորեն կիրառվում են օրենսդրի և դատարանների կողմից, միաժամանակ միասնական մոտեցման բացակայությունը հանգեցնում է կամայական, իրավիճակային լուծումների, սույն հոդվածի նպատակն ենք համարում գործունեության այդ տեսակների փոխադարձ կապի դոկտրինալ պարզաբանումը:

Անշուշտ, տնտեսական և ձեռնարկատիրական գործունեության հարաբերակցության հիմնախնդիրը պահանջում է հստակություն. ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր մյուս բնութագրիչները ածանցվում են դրանից: Այս իմաստով ելակետային և շատ կարևոր դրույթ է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 59 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված նորմը, համաձայն որի՝ ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տեսակ է:

¹⁵ <http://www.concourt.am/armenian/decisions/common/2013/pdf/sdv-1065.pdf>

¹⁶ Տե՛ս ՀՀՊՏ 1997.05.20/11:

¹⁷ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2002.01.09/1(176), Հոդ. 1:

¹⁸ Ի դեպ, գործող Սահմանադրությունը ձեռնարկատիրական գործունեությունը դիտելով որպես տնտեսական գործունեության տեսակ փաստորեն դատավորին չի արգելում զբաղվել տնտեսական գործունեությամբ (տե՛ս Սահմանադրության 164 հոդվածը):

¹⁹ Տե՛ս **Դ. Մ. Մերոբյան**, նշվ. աշխ., էջ 210-230:

Մեր կարծիքով, Սահմանադրության մեջ այդ նորմը տեղ է գտել տեսական գրականությունում ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տարատեսակ համարելու գերիշխող տեսակետի շնորհիվ: Այդպես է կարծում նաև ռուս տեսաբան Երշովան, որի կարծիքով՝ ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տեսակ է և, որպես տեսակային հատկանիշ, ունի շահույթ ստանալու ուղղվածություն²⁰, իսկ Մամուտովը ընդգծում է, որ «տնտեսական գործունեություն» հասկացությունը ներառում է ձեռնարկատիրությունը, սակայն չի վերաժվում դրան²¹: Բելլիսը իր հերթին կարծում է, որ ձեռնարկատիրական և տնտեսական գործունեություն «խաչվող» հասկացություններ են. ամեն մի տնտեսական գործունեությունը չի կարող համարվել ձեռնարկատիրական²²: Լապտևը նշում է, որ տնտեսական գործունեությունը ավելի լայն հասկացություն է, քան ձեռնարկատիրականը: Ժամանակակից պայմաններում այն առավելապես ընդունում է ձեռնարկատիրական գործունեության ձև, սակայն կարող են լինել տնտեսական գործունեության այնպիսի տեսակներ, որոնք չունենան ձեռնարկատիրականին բնորոշ հատկանիշներ²³:

Մեր այս տեսակետը հիմնավորելու նպատակով, կարծում ենք, ճիշտ կլինի համեմատություն կատարել տնտեսական և ձեռնարկատիրական գործունեության հատկանիշների միջև:

Տնտեսական գործունեության հատկանիշները հետևյալն են՝

- տնտեսական գործունեությունը մարդկային գործունեության հանրօգուտ տեսակ է,
- տնտեսական գործունեության սուբյեկտներ են ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, որոնք այդ գործունեությունն իրականացնում են ինքնուրույն կամ համատեղ,
- տնտեսական գործունեության իրականացման արդյունքում ստեղծվում են դրամական արժեք ունեցող նյութական և հոգևոր բարիքներ,
- տնտեսական գործունեությունն իրականացվում է տնտեսության ոլորտում,
- տնտեսական գործունեության նպատակն է անհատների և հասարակության պահանջմունքները բավարարելը²⁴:

²⁰ Տե՛ս «Современное предпринимательское право» (автор главы – И. В. Ершова). М., 2014. էջ 79:

²¹ Տե՛ս «Хозяйственное право». Учебник. Киев, 2002, էջ 3:

²² Տե՛ս «Предпринимательское право России». Учебник (автор главы – В. С. Белых). М., 2008, էջ 21:

²³ Տե՛ս «Предпринимательское право: понятие и субъекты». М., 1997, էջ 18, «Предпринимательское право (хозяйственное право)». Учебник (автор главы – В. В. Лаптев). М., 2006, էջ 122:

²⁴ Տե՛ս **Դ. Մ. Սերոբյան**, նշվ. աշխ., էջ 227-228:

Ի տարբերություն տնտեսականի, ձեռնարկատիրական գործունեությունը տեսական գրականությունում մանրակրկիտ քննարկվել է: Մասնավորապես, ըստ պրոֆ. Բարսեղյանի՝ ձեռնարկատիրական գործունեության հատկանիշներն են մասնագիտական բնույթը, ինքնուրույնությունը, աշխատանքն իր ռիսկով կազմակերպելը և պարբերաբար շահույթ ստանալը²⁵: Իհարկե կարելի է այստեղ հիշատակել նաև այլ հեղինակների կարծիքներ, սակայն տեսության մեջ գերիշխող է այս տեսակետը: Տեսաբանները նշում են ձեռնարկատիրական գործունեության յոթ հատկանիշ, սակայն, բացի հիշատակվածներից, մնացյալը վիճահարույց է²⁶:

Այժմ համեմատենք տնտեսական և ձեռնարկատիրական գործունեության հատկանիշները: Երկուսն էլ մարդկային գործունեության տեսակ են, տնտեսական գործունեությունը հանրօգուտ, այսինքն՝ հանրության շահերից բխող գործունեություն է, իսկ ձեռնարկատիրականը կարող է լինել և՛ հանրօգուտ, և՛ որոշակի սուբյեկտի շահից բխող: Միաժամանակ, առանձնացնելով ձեռնարկատիրական գործունեության մասնագիտական բնույթը, կարելի է փաստել, որ երբեմն ավելի խիստ պահանջներ ներկայացնելով ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտներին՝ նրանց գործունեության ոլորտը նեղացվում է, մինչդեռ տնտեսական գործունեության սուբյեկտների համար միշտ չէ, որ այդ գործունեությունը մասնագիտացված է: Այսպես, օրինակ, իր տնամերձ հողամասում բանջարեղեն աճեցնող սեփականատերը տնտեսական գործունեության սուբյեկտ է, սակայն նույն բանջարեղենը շահույթ ստանալու նպատակով մշակող ձեռնարկատիրոջ նկատմամբ ներկայացվում են ավելի խիստ պահանջներ: Սուբյեկտների մասով կարելի է ավելացնել, որ և՛ տնտեսական, և՛ ձեռնարկատիրական գործունեության սուբյեկտները իրենց աշխատանքը կարող են իրականացնել և՛ ինքնուրույն, և՛ համատեղ, ուստի այս պարագայում կարծես թե որևէ առանձնահատկություն չկա:

Երկու տեսակի սուբյեկտների գործունեության արդյունքում ստեղծվում են դրամական որոշակի արժեք ունեցող նյութական և հոգևոր բարիքներ, երկու դեպքում էլ գործունեությունն իրականացվում է տնտեսության ոլորտում, ուստի այս իմաստով այդ երկու տեսակների միջև տարբերություններ չեն նկատվում:

Ինչ վերաբերում է աշխատանքները իր ռիսկով կատարելուն, ապա ձեռնարկատիրական գործունեության դեպքում սա թե՛ տեսականորեն, թե՛ նորմատիվային առումով հաստատված պահանջ է, մինչդեռ տնտեսավարող ոչ բոլոր սուբյեկտներն են կրում անբարենպաստ հետևանքների ռիսկը, և եթե ձեռնարկատիրոջ համար այս հատկանիշը պարտադիր է, ապա տնտեսական գործունեություն իրականացնող

²⁵ Տե՛ս **S. Կ. Բարսեղյան**, Գործարարական իրավունք, Եր., 2001, էջ 33:

²⁶ Տե՛ս **Белых В. С.** Правовое регулирование предпринимательской деятельности в России. М., 2009, էջ 39:

սուբյեկտի համար անգամ ֆակուլտատիվ հատկանիշ չէ, այսինքն՝ տնտեսական գործունեության համար միշտ չէ, որ ռիսկը իրավական նշանակություն ունի:

Գործունեության այս երկու տեսակների նպատակներից ելնելով՝ նույնպես կարող ենք փաստել, որ տնտեսական գործունեության նպատակներն ավելի լայն են, քան ձեռնարկատիրականինը, քանզի վերջինս անպայման պետք է շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդի, և սա պարտադիր պայման է անգամ ոչ առևտրային կազմակերպության համար, որի ստացած շահույթը ոչ թե բաշխվում է կազմակերպության հիմնադիրների (մասնակիցների) միջև, ինչը գործնականում երբեմն օբյեկտիվորեն անհնար է, այլ ուղղվում է կանոնադրությամբ սահմանված նպատակների իրագործմանը: Հետևաբար, ինչպես համոզվում ենք, գործունեության նպատակի տեսանկյունից տնտեսական գործունեության ոլորտը ավելի լայն է, քան ձեռնարկատիրական գործունեությանը:

Ուստի պայմանականորեն կիրառելով հայտնի բանաձևը՝ կարող ենք հանգել եզրակացության, որ ձեռնարկատիրական գործունեության ցանկացած տեսակ իր բնույթով տնտեսական է, մինչդեռ հակառակը պնդել չի կարելի. տնտեսական գործունեության բոլոր տեսակները չեն, որ կարող են համապատասխանել ձեռնարկատիրական գործունեության հատկանիշներին, հետևաբար և համարվել ձեռնարկատիրական: Շարունակելով այս շղթան և հիմնվելով փիլիսոփայության կանոնների վրա, որ որոշակի երևույթները որևէ դասի տեսակ են այն դեպքում, երբ պարունակում են այդ դասին բնութագրական բոլոր հատկանիշները, և դրա հետ միաժամանակ, ունեն առանձնահատուկ հատկանիշներ, որոնց շնորհիվ տարբերվում են մյուսներից, հետևաբար դրանք այդ դասի նկատմամբ հանդես են գալիս որպես տեսակ²⁷, կարող ենք փաստել, որ ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության առանձին տեսակ է: Կրկին, առանց նմանություններին անդրադառնալու, ընդգծենք տնտեսական և ձեռնարկատիրական գործունեության տարբերությունները. 1) ձեռնարկատիրական գործունեության դեպքում շահույթ ստանալը նորմատիվային պարտադիր հատկանիշ է, 2) սուբյեկտային կազմի տեսանկյունից ձեռնարկատիրական գործունեությամբ կարող է զբաղվել հատուկ իրավական կարգավիճակ՝ օրենքով սահմանված կարգով պետական գրանցում ստացած սուբյեկտը, իսկ երբեմն նաև՝ արտոնագրված, մինչդեռ տնտեսականի դեպքում դա պարտադիր չէ, 3) տնտեսական գործունեության սուբյեկտների համար միշտ չէ, որ այդ գործունեությունը մասնագիտացված բնույթի է, ինչպես նաև տնտեսական գործունեության համար ռիսկը միշտ չէ, որ իրավական նշանակություն ունի: Հետևաբար, մեր կարծիքով, տնտեսական և ձեռնարկատիրական գործունեությունը հարա-

²⁷ Տե՛ս «Философский словарь». М., 1991, էջ 66:

բերակցվում են որպես դաս և տեսակ, քանի որ, ինչպես հիմնավորվեց, ձեռնարկատիրական գործունեությունը բավարարում է տնտեսական գործունեության բոլոր հատկանիշները և միաժամանակ ունի իր առանձնահատկությունները, որոնցով այն տարբերվում է տնտեսական գործունեությունից և ունի ավելի նեղ կիրառություն:

Ամփոփելով, կարելի է հետևություն անել, որ տնտեսական գործունեությունը սահմանադրաիրավական մակարդակով ճանաչելը և ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսական գործունեության տեսակ համարելը արդարացված և հիմնավորված են և, կարծում ենք, կնպաստեն տնտեսական հարաբերությունների պատշաճ իրավական կարգավորմանը:

Բանալի բառեր – *Սահմանադրություն, օրենսդրություն, տնտեսական, գործարարական, ձեռնարկատիրական գործունեություն, իրավունք, կարգավորում*

ДАВИД СЕРОБЯН – *Проблема соотношения экономической и предпринимательской деятельности в свете конституционных изменений.* – После обретения независимости правовое регулирование экономических отношений претерпело в Армении значительные изменения. Эти изменения носят фундаментальный характер и преследуют цель развития предпринимательства, защиты и поощрения свободной конкуренции в интересах потребителей.

В статье проанализированы теоретические положения действующего законодательства и судебная практика, сопоставлены признаки экономической и предпринимательской деятельности и выявлено их соотношение. В свете недавних конституционно-правовых реформ сделан вывод об обоснованности доктринального и законодательного закрепления предпринимательства как вида экономической деятельности.

Ключевые слова: *Конституция, законодательство, экономическая и предпринимательская деятельность, право, регулирование*

DAVID SEROBYAN – *The Issue of Economic and Entrepreneurial Activity Correlation in the Light of Constitutional Changes.* – The modern legal regulation of economic relations in the Republic of Armenia has undergone significant changes in comparison with the legal regulation of the same economic relations prior to Armenia's independence. These changes are fundamental and primarily pursue the goal of developing the very economic relations and in particular business relations, protection and promotion of free economic competition for the development of entrepreneurship and consumer protection.

In this article, based on the analysis of theoretical provisions, current legislation and judicial practice, an attempt is made to identify the correlation of economic and business activities, comparison of signs of economic and entrepreneurial activity. In the light of the constitutional and legal reforms recently carried out in the Republic of Armenia, the author concludes that doctrinal and legislative establishment of entrepreneurial activity as a type of economic activity is reasonable.

Key words: *Constitution, legislation, economic, business, activity, law, regulation*